

Twee fragmenten van dissels aan de ‘Steenberg’ te Bekkevoort (prov. Vlaams-Brabant, BE)

Erwin MEYLEMANS, Ad GOMMERS,
Jonas LEMAHIEU & Marc DE BIE

1. Inleiding

Kaderend in de werking van de Centrale Archeologische Inventaris wordt een aantal privé collecties van steentijd artefacten in detail geregistreerd en beschreven (cf. o. a. Meylemans, 2014). In de loop van 2014 werden in dit verband de heren Ad Gommers en Robert De Cock gecontacteerd.

Van de regio waar zij actief zijn werd al in de jaren '1970 de collectie Claes gedetailleerd beschreven in de doctoraat studie van P. Vermeersch (Vermeersch, 1976). Na dit doctoraat hebben Gommers en De Cock de velden in de regio Bekkevoort verder afgezocht, wat resulteert in een groot aantal nieuwe vondsten van de reeds gekende sites, maar ook in een aantal nieuwe vindplaatsen. Zo ook de locatie gekend in Gommers' inventaris als 'B-38'. De beschrijving en analyse van de vondsten van deze locatie werden verwerkt in een bachelor paper (Lemahieu, 2016).

Dit artikel biedt een beknopte beschrijving van deze resultaten, met nadruk op de beschrijving van twee fragmenten van dissels, en een update van de spreiding van vondsten van dissels buiten de bandkeramische nederzettingclusters in Vlaanderen.

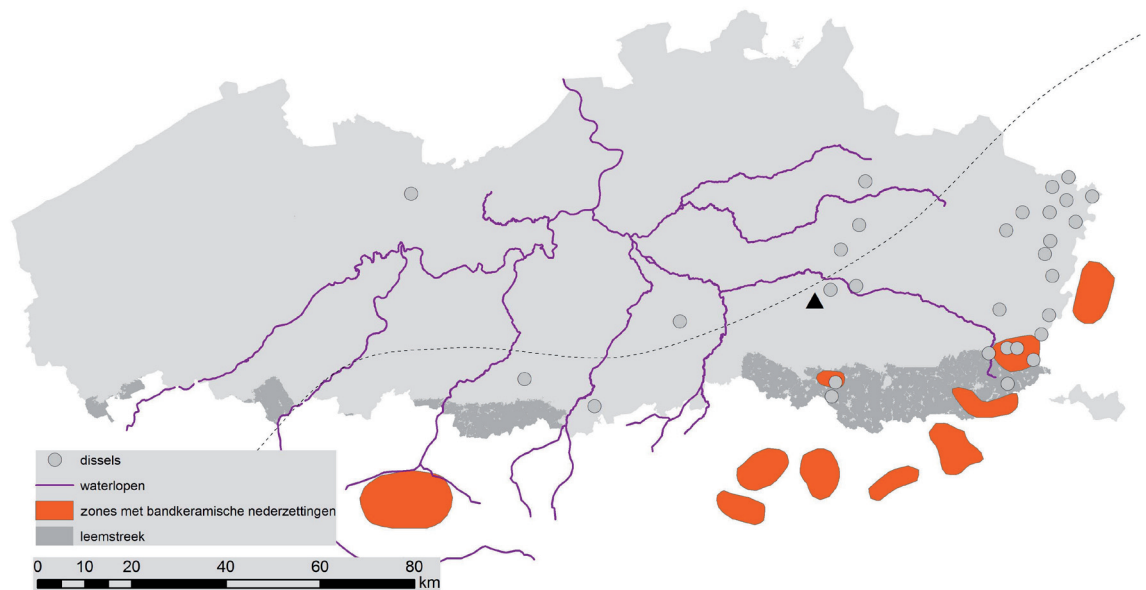

Fig. 1 – Situering van de site (driehoek) op een kaart van Vlaanderen met aanduiding van de spreiding van aangetroffen dissels (op basis van de Centrale Archeologische Inventaris) en de 30 km ‘contactzone’ (stippellijn) buiten de gekende bandkeramische clusters (naar Verhart 2013).

2. Situering

De vindplaats is gelegen in de gemeente Bekkevoort, aan de voet van de ‘Steenberg’, en in het dal van de ‘Vijverloop’ beek, in het bekken van de bovenloop van de Demer (Fig. 1).

3. Algemene beschrijving van het ensemble

In totaal bevat het ensemble 1617 artefacten, waarvan de meeste gemaakt op vuursteen ($n = 916$), en eveneens een relatief groot aantal op Wommersomkwartsiet ($n = 334$) en kwartsiet van Tienen ($n = 380$). Enkel de twee fragmenten van dissels wijken af van dit algemene spectrum aan grondstoffen (cf. *infra*). Het overgrote deel van het ensemble bestaat uit debitagemateriaal (afslagen, klingfragmenten en brokstukken). Er werden 50 kernen, 96 werktuigen en 2 kerfresten geteld (Tab. 1). Bij de werktuigen vinden we verschillende categorieën terug, waarvan de meeste schrabbers, geretoucheerde klingen, en ‘onbepaalde’ geretoucheerde werktuigen. De diagnostische kenmerken binnen het ensemble wijzen op een palimpsest situatie, met aanwezigheid uit verschillende periodes. Het gebruik van kwartsiet van Tienen en Wommersomkwartsiet, en de aanwezigheid van enkele microlieten (o. a. driehoeken) wijzen op aanwezigheid in verschillende periodes van het mesolithicum. Een hoefschrabber en fragmenten van gepolijste bijlen zijn dan weer toe te schrijven aan de middenneolithische Michelsbergcultuur. Dit is niet verrassend, gezien de site dichtbij de gekende Michelsberg site van Assent-Hermansheuvel gelegen is. Enkele pijlpunten, één met schachtdoorn en één met schachtdoorn en vleugels, tonen ook activiteit aan in het laatneolithicum/bronstijd. Eén van de getelde werktuigen is een geweerkei, en behoort dus niet tot de prehistorie. Tenslotte hebben we de twee dissselfragmenten, artefacten die toegewezen worden aan het vroegneolithicum, meer specifiek geassocieerd met de bandkeramiek.

grondstof	kernen	brokstukken	afslagen	kling (fragmenten)	werktuigen	kerfresten	n	%
Vuursteen	27	75	638	92	69	0	901	55,72
Wommersomkwartsiet	12	15	211	78	16	2	334	20,66
Kwartsiet van Tienen	11	14	289	57	9	0	380	23,50
Lydiet	0	0	0	0	1	0	1	0,06
Zandsteenconglomeraat	0	0	0	0	1	0	1	0,06
<i>Totaal</i>							1617	

Tab. 1 – Verdeling van het ensemble naar algemene categorieën en gebruikte grondstof.

4. Twee dissselfragmenten

De twee fragmenten (Fig. 2) behoren tot het type van de *flat adzes* (breedte groter dan de dikte; cf. Verhart, 2013). Eén fragment (l: 6,65 cm; b: 2,90 cm; d: 1,80 cm) is vervaardigd op lydiet, het andere (l: 5,9 cm; b: 4,40 cm; d: 1,70 cm) op een zandsteenconglomeraat. Beide artefacten zijn proximaal gebroken, breuken die gezien de patina en verwerking niet recent zijn. Het exemplaar in lydiet vertoont enkele retouches of afsplinteringen op de breuk, wat mogelijk wijst op een gebruik of poging tot herschachting posterieur aan de breuk.

5. Bespreking

Chronologisch is het gebruik van dissels beperkt tot het vroegneolithicum, en in onze regio vooral verbonden met de bandkeramiek. De exemplaren in lydiet komen vooral voor in de jonge periode van de bandkeramiek (Bakels, 1987; Brounen, 2016).

In Vlaanderen zijn buiten de gekende bandkeramische nederzittingsclusters slechts een beperkt aantal dissels teruggevonden (Fig. 1). De meeste hiervan zijn gesitueerd in de Maasregio, een verspreidingspatroon dat zich verder doorzet in het Nederlandse Maasdal (Verhart, 2013). De overige vondsten, zoals deze van Bekkevoort-Steenberg, bevinden zich verspreid in de bovenbekkens van Dender, Zenne, Dijle, Demer en Nete, en binnen of net buiten de 30 km 'grens' vanaf de spreiding van de gekende bandkeramische nederzittingsclusters (Verhart, 2013: fig. 1).

Het enige exemplaar dat afwijkt van dit patroon werd gevonden in een Romeinse context (Perdaen et al., 2006). Binnen de 30 km 'contactzone' met de bandkeramische nederzettingen duiken sporadisch ook andere typische bandkeramische artefacten op in mesolithische context, bv. aardewerk (bv. Amkreutz et al., 2010; Crombé 1985; Parent et al., 1987) en bandkeramische spitsen, o. a. ook in de regio van Bekkevoort (Vermeersch, 1976). Buiten deze primaire contactzone zijn dergelijke vondsten schaars. Een uitzondering is de site van Bazel-Sluis 5, waar eveneens enkele Bandkeramische scherven werden aangetroffen (Crombé et al., 2015; Meylemans et al., 2016).

6. Conclusie

De twee dissels aangetroffen in het ensemble van de site Bekkevoort-Steenberg dragen in de eerste plaats bij tot een verdere aandikking van een patroon van vondsten die wijzen op hetzij 'contact' tussen de boerengemeenschappen van de bandkeramiek en de jager-verzamelaarsgemeenschappen buiten de loesszone, hetzij activiteiten van de mensen van de bandkeramiek zelf buiten deze zone (Vanmontfort, 2008). Het

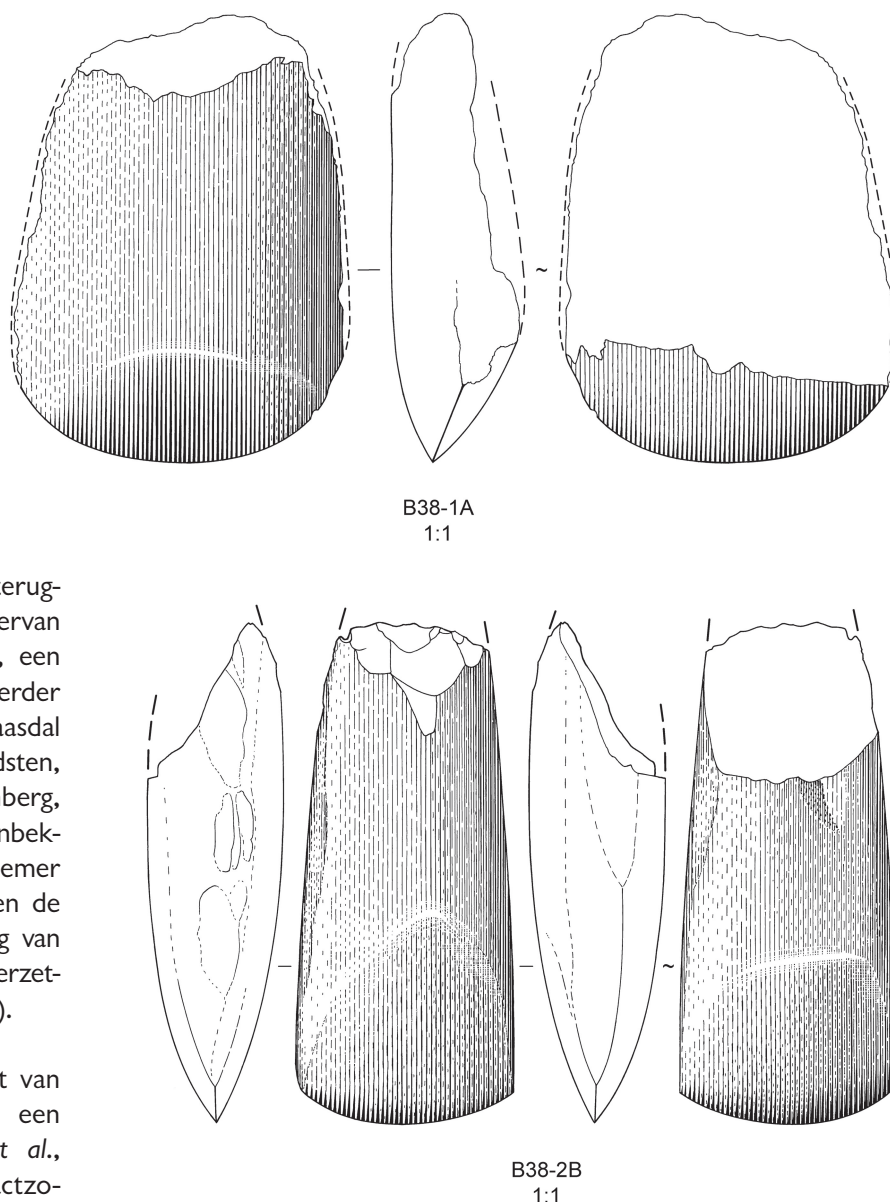

Fig. 2 – Tekening de twee dissels in a) zandsteenconglomeraat en b) lydiet.

huidige ensemble bevat evenwel weinig diagnostische stukken die wijzen op een laatmesolithische aanwezigheid. In de tweede plaats wordt nogmaals de grote meerwaarde aangetoond van een systematische beschrijving en registratie van de vele collecties van liefhebber-zoekers.

Bibliografie

- AMKREUTZ L., VANMONTFORT B., DE BIE M. & VERBEEK C., 2010. Bowls of contention. Mesolithic sites with pottery in the Lower Rhine Area. In: Vanmontfort B., Louwe Kooijmans L. P., Amkreutz L. & Verhart L. (red.), *Pots, Framers and Foragers. Pottery traditions and social interaction in the earliest Neolithic of the Lower Rhine Area*, Archaeological Studies Leiden University, 20, Leiden: 15-26.
- BAKELS C. C., 1987. *On the Adzes of the North-western Linearbandkeramik*. Analecta Praehistorica Leidensia, 20, Leiden.
- BROUNEN F., 2016. Dissels. In: Amkreutz L., Brounen F., Deeben J., Machiels R., van Oorsouw M. F. & Smit B. (red.), *Vuursteen verzameld. Over het zoeken en onderzoeken van steentijdvondsten en -vindplaatsen*, Nederlandse Archeologische Rapporten, 50, Amersfoort: 229-234.
- CROMBÉ P., 1985. Een prehistorisch site te Kerkhove (Mesolithicum-Neolithicum). *West-vlaamse Archaeologica*, 1: 3-39.
- CROMBÉ P., SERGANT J., PERDAEN Y., MEYLEMANS E. & DEFORCE K., 2015. Neolithic pottery finds at the wetland site of Bazel-Kruike (Flanders, Belgium): evidence of long-distance forager-farmer contact during the 5th millennium cal BC in the Rhine-Meuse-Scheldt area. *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 45: 21-39.
- LEMAHIEU J., 2016. *Techno-typologische analyse van het lithisch ensemble van de Steenberg te Bekkevoort. Hernieuwd onderzoek naar de betekenis van prehistorische oppervlakte-sites in het Hageland*. Bachelorpaper, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- MEYLEMANS E., 2014. Enkele oppervlaktevindplaatsen langs de Kleine Nete in het toekomstig overstromingsgebied 'Varenheuvel' (gem. Zandhoven, Nijlen en Grobbendonk, prov. Antwerpen, B). *Notae Praehistoricae*, 34/2014: 125-135.
- MEYLEMANS E., PERDAEN Y., SERGANT J., BASTIAENS J., CROMBÉ P., DEBRUYNE S., DEFORCE K., DU RANG E., ERVYNCK A., LENTACKER A., STORME A. & VAN NEER W., 2016. *Archeologische opgraving van een midden-mesolithische tot midden-neolithische vindplaats te 'Bazel-Sluis 5' (gemeente Kruike, provincie Oost-Vlaanderen)*. Onderzoeksrapporten agent-schap Onroerend Erfgoed, 40, Brussel.
- PARENT J.-P., VAN DER PLAETSEN P. & VANMOERKERKE J., 1987. Prehistorische jagers en veetelers aan de Donk te Oudenaarde. *VOBOV-Info*, 24/25: 1-45.
- PERDAEN Y., LALOO P., CROMBÉ P. & DE CLERCQ W., 2006. Een Bandkeramische dissel in Zandig Vlaanderen. *Notae Praehistoricae*, 26/2006: 199-202.
- VANMONTFORT B., 2008. Forager-farmer connections in an 'unoccupied' land: first contact on the western edge of LBK territory. *Journal of Anthropological Archaeology*, 27: 149-160.
- VERHART L., 2013. Contact in Stone: Adzes, Keile, and Spitzhauen in the Lower Rhine Basin. Neolithic Stone Tools and the Transition from Mesolithic to Neolithic in Belgium and the Netherlands, 5300-4000 Cal BC. *Journal of Archaeology in the Low Countries*, 4: 5-35.
- VERMEERSCH P. M., 1976. *Steentijdmateriaal uit het noordelijke Hageland*. Nationaal Centrum voor Oudheidkundige Navorsingen in België, Oudheidkundige Repertoria, Reeks B: De verzamelingen, Brussel.

Samenvatting

De door Ad Gommers geprospecteerde site 'B-38' op de Steenberg te Bekkevoort bevat twee fragmenten van bandkeramischdissels binnen een verder vooral mesolithisch ensemble. Deze dissels voegen zich bij de andere bandkeramische vondsten die ofwel door de vroegneolithische boeren zelf, ofwel door contacten met de mesolithische jager-verzamelaars verspreid raakten buiten de loesszone.

Trefwoorden: Bekkevoort-Steenberg, dissel, neolithisering, bandkeramiek, mesolithicum.

Résumé

Le site 'B-38' sur le 'Steenberg' à Bekkevoort, prospecté par Ad Gommers, a livré deux fragments d'herminettes rubanées situées dans un ensemble plutôt mésolithique. Ces herminettes s'ajoutent aux autres découvertes rubanées qui sont distribuées en dehors de la zone loessique, soit par les agriculteurs du Néolithique ancien, soit par des contacts avec les chasseurs-cueilleurs mésolithiques.

Mots-clés : Bekkevoort-Steenberg, herminette, néolithisation, Rubané, Mésolithique.

Erwin MEYLEMANS
Marc DE BIE
Vlaamse overheid
Agentschap Onroerend Erfgoed
19, bus 5, Koning Albert II-laan
BE – 1210 Brussel
erwin.meylemans@rwo.vlaanderen.be
marc.debie@rwo.vlaanderen.be

Ad GOMMERS
3, Dennenstraat
BE – 3460 Bekkevoort

Jonas LEMAHIEU
Marc DE BIE
Vrije Universiteit Brussel
Vakgroep Kunstwetenschappen en Archeologie
2, Pleinlaan
BE – 1050 Brussel
jonas.lemahieu@vub.ac.be
marc.debie@vub.ac.be